

SORBENTY Z ODPADÓW

Arkadiusz SZYMANEK, Przemysław SZYMANEK
Politechnika Częstochowska, Wydział Inżynierii i Ochrony Atmosfery
Katedra Ogrzewnictwa, Wentylacji i Ochrony Atmosfery

STRESZCZENIE

W artykule zaprezentowano wyniki badań wykorzystania poprodukcyjnych odpadów wapiennych do odsiarczania spalin. Użyto odpady z bieżącej produkcji tlenku propylenu i ze składowiska. Ze względu na to, że odpady ze składowiska posiadały niskie właściwości sorpcyjne poddano je aktywacji elektromagnetycznej. Tak uzyskany sorbent podano do instalacji mokrego odsiarczania spalin.

1. Wstęp

Wzrost wymagań emisyjnych oraz nadmierne zużycie wapieni kopalnych wymuszają poszukiwanie nowych, tanich i wysokosprawnych sorbentów dwutlenku siarki. Szczególną grupą związków odpadowych są związki wapnia. Szacuje się, że w Polsce powstaje rocznie około 1,5 mln Mg odpadów wysokowapiowych. Może to być potencjalne źródło sorbentów, głównie dla przemysłu energetycznego.

W przeprowadzonych badaniach podjęto próbę przekształcenia odpadów wapiennych z przemysłu chemicznego w sorbenty ditlenku siarki. Wykorzystano odpady wapienne po produkcji tlenku propylenu z PCC Rokita. Odpad był w dwóch postaciach: jako placek pofiltracyjny bezpośrednio z produkcji oraz jako odpad zdeponowany na składowiskach. Dzięki temu, że zawartość wapnia w tych odpadach przekraczała 45%, to po odpowiedniej obróbce mogą one być cennym półproduktem do odsiarczania spalin. Ze względu na specyfikę powstawania tego odpadu jest on jednak mało reaktywny i należy go poddać obróbce przed wykorzystaniem.

Obok składowisk znajduje się instalacja mokrego odsiarczania spalin, w której można wykorzystać odpady wapienne. Dzięki obróbce wstępnej, odpad można wprowadzić do odsiarczania spalin, redukując emisję ditlenku siarki, jednocześnie przekształcając odpad w produkt rynkowy np. gips dwuwodny, po procesie odsiarczania spalin.

2. Skład chemiczny i właściwości odpadów

Ze względu na to, że odpady poprodukcyjne w PCC Rokita występują w wysokim stopniu uwodnienia oraz dostępna jest instalacja mokrego odsiarczania spalin, postanowiono po aktywacji użyć je do mokrego odsiarczania spalin. Oznaczono zawartości wilgoci w 105°C: badania wykazały ponad 70% jej zawartość w próbkach ze składowiska. Badania na odpadzie bezpośrednio po produkcji, jako „placka pofiltracyjnego”, wykazały 40% zawartość wilgoci. Oznaczono ponadto gęstość nasypową, która średnio wyniosła 0,51 g/cm³. Wykonano badania składu chemicznego wg PN-EN 196-2, 1996. Metale ciężkie oznaczono metodą ASA wg PN-ISO 8288, 2002. Wyniki badań składu chemicznego odpadu pokazano w tabeli 1, a wyniki badań zawartości metali ciężkich w tabeli 2.

Tabela 1. Średni skład chemiczny badanych próbek (sucha masa)

Lp.	Oznaczany składnik	Odpad ze składowiska	Placek pofiltracyjny
1	SiO ₂	3,5	3,2
2	Fe ₂ O ₃	1,2	0,98
3	Al ₂ O ₃	1,75	1,73
4	CaO	49,4	51,2
5	MgO	2,24	2,27
6	SO ₃	0,6	0,71
7	Strata prażenia	31,4	27,6

Tabela 2. Zawartość metali ciężkich w suchej masie

Lp.	Oznaczany składnik	Odpad ze składowiska	Placek pofiltracyjny
1	Miedź	0,003	0,003
2	Nikiel	0,012	0,013
3	Cynk	0,03	0,025
4	Chrom	0,001	0,001
5	Kadm	0,001	0,001
6	Mangan	0,056	0,053
7.	Ołów	0,12	0,13

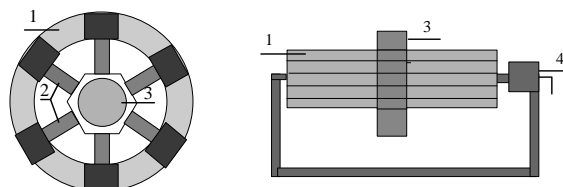
W badanych próbkach stwierdzono około 50% zawartość tlenku wapnia. W odpadzie ze składowiska w 70% był to węglan wapnia, pozostałą część stanowił wodorotlenek i tlenek wapnia. W przypadku placka pofiltracyjnego ponad 90% stanowił wodorotlenek wapnia. Wykonano ponadto badania właściwości sorpcyjnych. Określono wskaźnik reaktywności i sorpcji bezwzględnej dla suchej masy odpadu. Wskaźniki reaktywności i sorpcji bezwzględnej określono zgodnie z testem Alhstroma. Określono także stopień konwersji X. Stosunek molowy Ca/S, który uwzględnia zawartość Ca przed testem i zawartość S po teście nazywany jest wskaźnikiem reaktywności R_i. Wskaźnik sorpcji bezwzględnej C_i, zdefiniowany jest jako masa siarki [g] zaabsorbowanej przez kilogram testowanego sorbentu. Natomiast stopień konwersji zdefiniowano jako ilość moli Ca, którą przereagowała do CaSO₄. Parametry te zdefiniowano w publikacjach [1-3]. Wyniki pokazano w tabeli 3. Próbki 1, 2, 3 odpowiadają próbką pobraną z różnych składowisk.

Tabela 3. Wyniki badań wskaźnika reaktywności i sorpcji bezwzględnej oraz stopnia konwersji

Próbka	Ocena po teście reaktywności		
	R _i [mol/mol]	C _i [gS/kg]	X [%]
1	3,88	81	26
2	4,07	75	24
3	4,0	78	25
placek	3,55	97	29

3. Aktywacja odpadów wapiennych

Do aktywacji mechaniczno-chemicznej użyto młyna elektromagnetycznego. Dzięki dużej zawartości wilgoci w próbkach oraz podwyższonej temperaturze komory roboczej młyna (100-110°C), poza dezintegracją i homogenizacją próbek uzyskano dodatkowo efekt aktywacji, zwłaszcza dla próbek pobranych ze składowiska, a zawierających znaczne ilości węgla wapnia. Schemat młyna pokazano na rys. 1.

Rys.1. Schemat młyna elektromagnetycznego ; 1 – wzбудnik jawnobiegunowy, 2 – nabiegunniki, 3 – komora mielenia (rura), 4 – mechanizm regulacji kąta pochylecia [2]

Po przeprowadzeniu aktywacji określono ponownie właściwości sorpcyjne stosując te same procedury badawcze. Wyniki pokazano w tabeli 4.

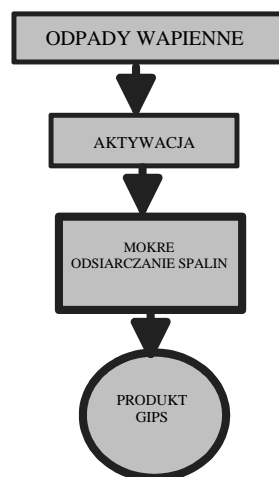
Tabela 4. Wyniki badań wskaźnika reaktywności i sorpcji bezwzględnej oraz stopnia konwersji próbek po aktywacji elektromagnetycznej

Próbka	Ocena po teście reaktywności		
	R_i [mol/mol]	C_i [gS/kg]	X [%]
1	2,91	101,25	34
2	2,89	97,50	35
3	2,76	102,18	36
placek	2,65	109,3	39
czysty wodorotlenek wapnia	2,23	129	45

We wszystkich badanych przypadkach zanotowano wzrost właściwości sorpcyjnych, który wynosił od 33 do 44%. Pomimo aktywacji nie udało się uzyskać reaktywności zbliżonej do reaktywności czystego wodorotlenku wapnia. Uzyskany wynik był niższy od 18 do 30%.

4. Próba przemysłowa

Próbkę przemysłową przeprowadzono na bazie odpadów ze składowisk. Zainstalowano młyn elektromagnetyczny przy zbiorniku mleka wapiennego dla instalacji mokrego odsiarczania spalin. Odpad dowożono ciężarówkami do młyna. Poddawano go aktywacji, a następnie wprowadzano bezpośrednio do zbiornika mleka wapiennego. Schemat i ideę próby odsiarczania spalin pokazano na rys. 2. Celem próby było uzyskanie niegorszych wyników odsiarczania spalin, niż z zastosowaniem mleka wapiennego, używanego standartowo do odsiarczania spalin w metodzie mokrej. Należało jednak założyć, że pomimo poprawy właściwości sorpcyjnych średnio o ponad 38%, w stosunku do odpadu nieaktywowanego, zużycie sorbentu będzie nieco wyższe, niż przy czystym mleku wapiennym. Powodem tego są właściwości sorpcyjne, które pomimo poprawy, średnio są gorsze o 24% od czystego wodorotlenku wapnia. Pomimo tego, mimo wszystko atrakcyjnym jest przeprowadzenie odpadu wapiennego w gips. Wyniki badań pokazano w tabeli 5.

Rys. 2. Schemat próby odsiarczania spalin

Tabela 5. Wyniki odsiarczania spalin z próby przemysłowej.

Lp.	Badany parametr	Układ stary	Próba
1.	Skuteczność odsiarczania spalin, %	74	75
2.	Zużycie mleka wapiennego, kg/s	0,22	0,26
3.	Obciążenie instalacji odsiarczania spalin, %	33	38
4.	Obciążenie kotła	Minimum techniczne	Minimum techniczne

5. Podsumowanie

Przeprowadzone próby pokazały, iż istnieje możliwość wykorzystania odpadów wapiennych do mokrego odsiarczania spalin. Dzięki poprawie właściwości sorpcyjnych zawyżenie strumienia w porównaniu z układem klasycznym wynosiło 20%. Ze względów technologicznych nie udało przeprowadzić się prób przy pełnym obciążeniu kotła (próbę przeprowadzano przy temperaturze zewnętrznej +18°C). Na obecnym etapie trwają prace przygotowawczo-badawcze, mające na celu przemysłowe wdrożenie instalacji utylizacji odpadów wapienych, z jednoczesnym wykorzystaniem ich do odsiarczania spalin.

Literatura

1. Szymanek A., Nowak W.: Mechanically activated limestone, Chem. Process Eng., 2007, 287,127-137.
2. Szymanek A.: Mechaniczno-chemiczna aktywacja kamienia. Osiągnięcia w Nauce, Energetyce i Przemysle, POL-EMIS 2006, 2006, 211-214.
3. Szymanek A.: Sorbenty z popiołów. Cz. II. Mokre odsiarczanie spalin, Ochrona Powietrza i Problemy Odpadów, 2008. nr 1, 17-24.